

מיסטיקה ומוסר

הפסוקים הראשונים של פרשת 'וירא' אינם ברורים דיים. בפסוק הראשון מדובר על התגלות ה' לאברהם. בפסוק השני, כאילו במנותק מהראשון, מסופר לנו שאברהם רואה שלושה עוברי אורח המתקרבים לאוהלו. אכן, את הפסוקים הללו ניתן להבין בשתי צורות. לפי הרמב"ם המבטא, לדעתי, את הפשט הכתוב, הפסוק הראשון מהווה מעין כותרת לחזון הנבואי שיסתיים עם חורבן סדום. הפסוק השני עובר מיד לתוכן החזון: אברהם רואה לפניו שלוש דמויות, הוא פונה אל מי שנראה כמנהיגם ומציע את עזרתו: "אִם נָא מְצַאֲתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֶל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבָדֶיךָ". רש"י הלך בדרך אחרת. הפסוק הראשון אינו כותרת, הוא ממשיך לתאר את התגלות ה'. והנה אברהם רואה שלושה עוברי אורח הזקוקים לעזרתו. הוא מפסיק את המפגש הא-להי, מתנצל ומבקש מהקב"ה שיחכה לו עד שיטפל בזרים הנזקקים לעזרתו: "אִם נָא מְצַאֲתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֶל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבָדֶיךָ".

ברור לי שעלינו להבחין בין נבואה לבין מיסטיקה. ולמרות זאת ניתן לראות בדברים אלה, רמז למתח שבין מוסר לבין מיסטיקה. ארשה לעצמי להסביר זאת בעזרת קפיצה למרחקים, קפיצה להודו. פעמיים הייתי בהודו, אך, כמובן, היכרותי איתה אינה יכולה להתחרות עם היכרותו של תרמילאי ישראלי מצוי. ואף על פי כן, מבקש אני לעצמי לשוחח אתו על התרשמותי, חוויותיי והתובנות שרכשתי שם. אם שהותי אינה מספיקה, מוכן אני לגייס זכות נוספת, המחלה הטפילית שהבאתי משם בנסיעתי השנייה. ההתמודדות אתה היוותה עבורי תרגיל "לא רע", בהבנת עצמי ובהבנת תרומתה של הודו לכך.

ארבעה "בנים" ישראלים, באו להודו: הפורץ, הנווד, הפורק והצמא. הפורץ, רצה בנסיעתו לפרוץ את מחנק החומות הגיאוגרפיות והאנושיות, אשר סוגרות עליו במדינת ישראל. הוא רוצה להרגיש את ה'אין גבול'. הנווד, מחפש בארץ רחוקה את הרפתקאות ה"טרקים" המאתגרים, לפעמים המסוכנים מדי. הוא מבקש ליהנות מהטבע המקסים ומהמפגשים עם האקזוטיקה האנושית המיוחדת במינה. הפורק, מחפש במרחקים את האפשרות לפרוק את עולן של המגבלות שהמסגרות התרבותיות והמשפחתיות (לפעמים אף החוקיות) מטילות עליו. הסמים אינם אלא ביטוי לכך. הצמא מוקסם מחברה שחיה בדתיותה הרחוקה, בפולחנה, כולל עבודה זרה שבה, ממה שטרם נהרס והוא לא יוכל למצוא בעולם המודרני והפוסט-מודרני. הוא מחפש זכויות הלבבות ולא חובות איברים. הוא מצא להארה רוחנית, חוויות נפשיות חדשות, והוא הולך שולל אחריהם ביחוד כאשר הן התלבשו במעטה הקסם של המיסטיקה.

אל הבן הצמא מיועדות השורות הבאות. בדמיוני, אני מתאר לי אותו מחפש את מורו המיסטיקאי (הישר וההגון – משימה עדינה). המורה החי בהודו של מעלה, על פסגת הר,

ומשם מביט הוא אל הודו של מטה ובוחר אותה. בהודו של מטה מתהלכים בני אדם העסוקים בחיי יום ויום ומצוקותיהם, כשהם רודפים אחרי בריאות ופרנסה. המיסטיקאי מרחם עליהם ובז להם. בעיניו הם כילדים המשחקים בגולות ובובות ומכלים את חייהם בדברי הבל. ככל המיסטיקאים, שואף הוא להוציאם מאפילה לאור גדול, ממאסר האשליות, אל האמת שמעבר להבל. אך, ידידי הצמא, אלה הם החיים הממשיים שלנו. כיצד ניתן להיות אדישים למשטר הקאסטות, לעוני המעוול, לסבל, למחלה השולטים ברחובות. שלא כנבואה הפקירה המיסטיקה את העולם. היה לה מושג של גאולת הנפש, אך לא של גאולת הגוף וגאולת החברה.

למרות התרבות החילונית והאנטי-רוחנית שלו, הבין המערב במקצת את חובת תיקון העולם. "במקצת" בגלל פשעי הקולוניאליזם אז, ומעללי החברות הרב-לאומיות היום. ארבעת הבנים הנוסעים להודו, מגיעים שם אחרי המפגש הטראומטי והאכזרי של הודו עם העולם המערבי. הם כבר לא יפגשו את מנהג ה'סאטי', כמו שפגש אותו פילִיאס פֹּג במסעו מסביב לעולם בשמונים יום, ולא יהיו שוב עדים להשלכת האלמנה למדורה בה נשרף בעלה המת (למרות שכנראה הסאטי עוד קיים באזורים נידחים). הם לא יפגשו שוב, כנראה, את הצד האפל של ההינדואיזם, את הפולחן הרצחני של האלה קאלי, בת זוגו של אל החורבן שיוֹה. אין ספק שככלל, המפגש האנושי בהודו הוא חיובי. זוכר אני שכאשר עברתי את הגנגס, הודי אדיב אחד שאב ממימיו כוס מים קדושים והזמין אותי לשתות אותו. אני עדיין מקווה שהוא לא נעלב כאשר סירבתי. אך למה גם מהברזים אסור לשתות? ככה מקבלים אורחים זרים? עם טפילים? על כך למדנו (שבת קכ"ז ע"א): "אמר רב יהודה אמר רב: גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני השכינה". מוסר קודם למיסטיקה.